

TÓTH-BENCZE TAMÁS

A BALATONFÜREDI ELSŐ VILÁGHÁBORÚS KIÁLLÍTÁSHOZ

Az Osztrák–Magyar Monarchiában a Magyar Királyság területén, a XX. század elején végrehajtott hadseregszervezeti átalakítást követően, a magyar királyi honvédség részére 6 (hadtest) sorozási illetve hadkiegészítési kerületet alakítottak ki. A Dunántúl északi és nyugati része a IV. körzethez tartozott, és ez volt a veszprémi 31., a nagykanizsai 20., a kőszeg-soproni 13. gyalogezredek illetékességi területe. A Dunántúl Balatontól délre és keletre eső területe az I. kerülethez tartozott, ez a székesfehérvári 17., és a pécsi 19. ezred körzete. [A császári és királyi (közös) gyalogezredek kiegészítési térképe nagyjából hasonló elrendezést mutatott.] A Balatonfüredről és Balatonarácrról, továbbá az egykori füredi járás területéről bevonultak zöme a 20. honvéd gyalogezredhez – az ezredtörzs, továbbá az I. és II. zászlóalj Nagykanizsán, a III. zászlóalj Körmenden állomásozott –, majd a később felállított 20. népfelkelő gyalogezredhez, illetve a császári és királyi (közös) 48. gyalogezredhez (ennek egyik zászlóalja, majd később a pótzászlóalja, Nagykanizsán állomásozott), valamint a veszprémi 31. ezredhez kerültek. Továbbá a pécsi (19.), és a székesfehérvári (17.) honvéd, a 12. császári és királyi ezredhez (Komárom) kerültek néhányan, és a 11. vadászászlóaljhoz is [az 1813-ban felállított zászlóalj székhelye: Gradiska, a pótzászlóaljának állomáshelye Győr, hadkiegészítési területe: Pozsony, Trencsén, Túróc, Nyitra, Bars, Hont, Esztergom, Komárom, Győr, Moson, Sopron, Vas, Zala, Veszprém megyékből], de akik valamilyen speciális képzettséggel is ren-

delkeztek, azokat – mai kifejezéssel élve: műszaki alakulathoz – így a pozsonyi 5. utász zászlóaljhoz osztották, illetőleg vonultatták be. A gyalogságon kívül a tüzérséghez és a lovassághoz (huszárok), valamint a haditengerészethez is vonultak be.

1914 augusztusában a gyalogos alakulatok századainak zömét a harctéren a következő egységekhez osztották be:

12. császári és királyi gyalogezred: 66. dandár, 33. hadosztály, V. hadtest, 1. hadsereg. északi [orosz] front.

48. császári és királyi gyalogezred: 28. dandár, 14. hadosztály, V. hadtest, 1. hadosztály. északi [orosz] front. (Az I. zászlóalj a szerb frontra került.)

11. vadászászlóalj: 27. dandár, 14. hadosztály, V. hadtest, 1. hadsereg. északi [orosz] front

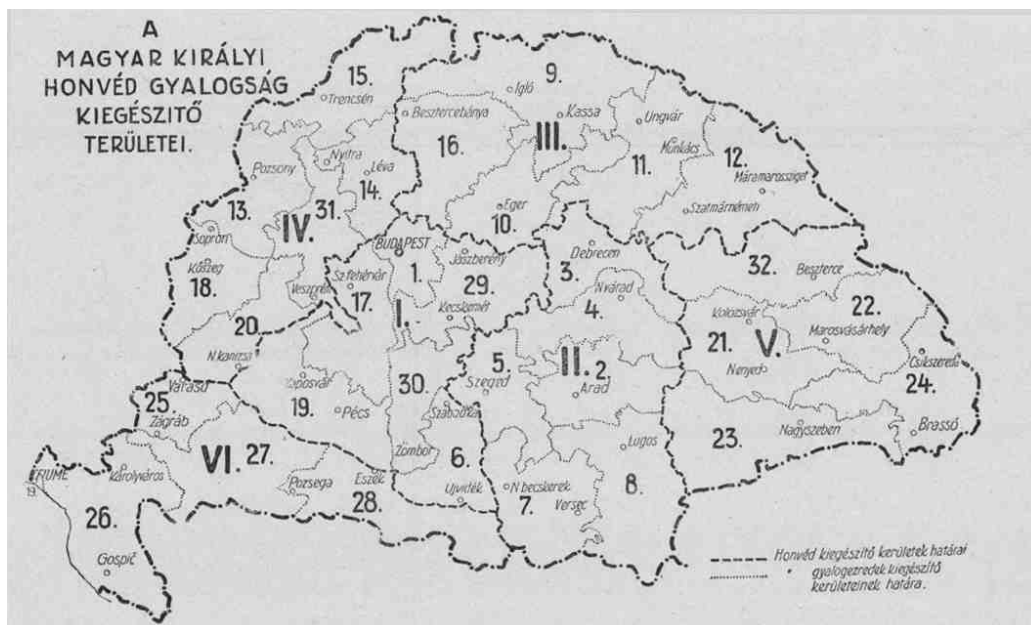
17. honvéd gyalogezred: gyalogezred: 81. honvéd gyalogdandár, 20. honvéd gyaloghadosztály, Kövess hadseregcsoport. északi [orosz] front

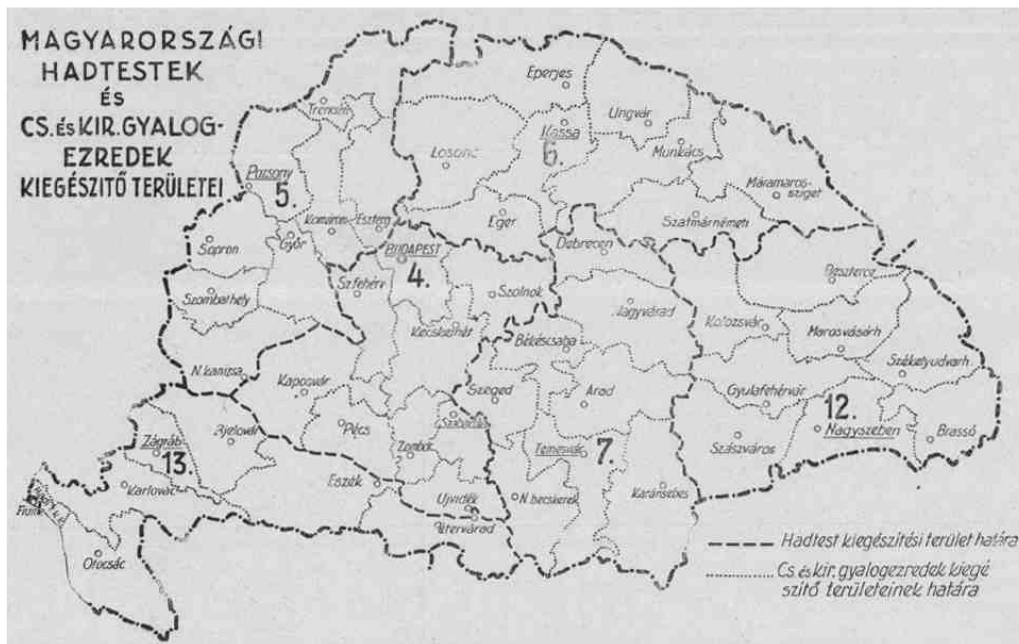
19. honvéd gyalogezred: 80. honvéd gyalogdandár, 40. honvéd gyaloghadosztály, XV. hadtest, 4. hadsereg. északi [orosz] front

20. honvéd gyalogezred: 82. honvéd gyalogdandár, 41. honvéd gyaloghadosztály, 3. hadsereg. északi [orosz] front

31. honvéd gyalogezred: 82. honvéd gyalogdandár, 41. honvéd gyaloghadosztály, 3. hadsereg. északi [orosz] front

Az ezredek a világháború folyamán megfordultak más harctereken is, így többek között az olasz hadszíntéren is.

Balatonfüreden az eredetileg 1914. július 12-re tervezett tűzoltószertár avatást a trónörökös-pár halála miatt előbb augusztus 2-ára halasztották, majd a háború kitörése miatt elmaradt. (A háború után végül sor került rá.) Augusztus elején Romsics János balatonfüredi tánctanárt felségsértő, nemzetgyalázó kifejezések használata, továbbá lázítás vádjával feljelentették és őrizetbe vették. A hadiállapot beálltával a szabad mozgást (utazás) korlátozták.

1914. szeptember 2-án (szerdán) megérkezett és áthaladt a füredi vasútállomáson az első sebesülteket szállító vöröskeresztes vonatszerelvény, amely kb. 40 percig állt Balatonfüreden. Ezalatt a fürediek harapnivalóval és frissítőkkel kínálták a vonaton tartózkodókat. 1914. szeptember 7-én Bárd Béla albíró elrendelte a polgárőrség felállítását, de ezt Langer István a következő héten már fel is oszlatta, mint szükségtelent. 1914. szeptember 17-én csütörtökön hajnalban 110 sebesültet szállító vonatszerelvény érkezett a füredi vasútállomásra a szerb frontról, akiket az Erzsébet-udvarban kialakított tartalékkórházban helyeztek el. Október 28-án újabb 80, majd november 15-én 110 fős sebesült szállítmány érkezett Füredre. Ezekhez december 13. és 20. között újabb 45, majd december végén további 150 sebesült és beteg katona csatlakozott. A sebesültek és betegek elhelyezését megkönnyítendő, a már itt levőkből december 19-én 30 főt az ipartestületi székházban, valamint 34 katonát a balatonarácsi Népházban helyeztek el. (Az ősz folyamán – az 1914. szeptember 8-án megalakult – helyi Vöröskereszt a Népházban is katonai kórházat rendezett be 26 ágy-

gyal, a híradás – Balatonfüredi Hírlap. 1914. november 29., 54. sz., 2. p.– szerint novemberben még nem voltak benne sebesültek.) A háború végéig a balatonfüredi tartalékkórházban több mint ezer katonát és tisztet kezeltek és gyógyítottak.

Az 1914. július végén, augusztus elején elsőnek mozgósítottakat augusztus közepén már bevagonizolták, és vitték őket előbb az orosz, majd később a szerb frontra is. Aztán sor került a többi évjáratra is.

Október elején a balatonfüredi járásból 177 fő 20, 21, 22 éves hadköteles népfelkelőnek kellett megjelenni Nagykanizsán, a besorozottnak 15-éig be is kellett vonulniuk alakulatukhoz. A sorozóbizottságba az alispán a balatonfüredi járásból Fazekas Vilmos szolgabírói altisztet jelölte ki. Október végéig összeírták a balatonfüredi járás 24-től 36 éves korosztályú népfelkelőit. Füreden október 25-én és 26-án zajlott le a jelentkezők nyilvántartásba vétele. Ennek eredményeképpen Füredről 90 fő, a balatonfüredi járásból kb. 400 24–36 éves népfelkelőt vettek jegyzékbe. A jegyzékbe vett népfelkelők szemléjét december 2-én tartották Tapolcán. A 89 megjelent balatonfürediből 60 főt találtak katonai szolgálatra alkalmasnak. 1915 januárjában a 24 és 36 év között népfelkelők közül az 1887–1890 közötti, valamint az 1892–1894-es évfolyamok még be nem vonultjainak is jelentkezniük kellett.

Azt hogy, Balatonfüredről, Balatonarácsról, illetve a balatonfüredi járás területéről, az egyes településekről pontosan hányan vonultak be, és vettek részt az I. világháborúban, pontosan nem ismert. A Magyar Királyi Honvédség legénységi és tiszti állományra vonatkozó személyügyi nyilvántartása

(katonai anyakönyvek, sorozási és veszteséglisták) gyakorlatilag megsemmisült. Egy korábbi (1989 előtti) szabályzat értelmében ugyanis az 1955 előtt született hadkötelesek katonai nyilvántartó lapjait, amelyeket az illetékes hadkiegészítő parancsnokságokon – a hadkiegészítő parancsnokságok a területileg illetékes császári és királyi (más néven közös, vagy k.u.k.), illetve a magyar királyi ezredekhez tartoztak – őriztek, a hadkötelezettség felső korhatárának elérésevel, illetve a hadköteles elhalálozása esetén megsemmisítették. Az 1910 után született évfolyamok esetében megsemmisítés előtt a nyilvántartó lapok alapján egy névjegyzéket fektettek fel, amelyben neveztek személyi adatain kívül rendfokozatuk, szolgálati helyük és szolgálati idejük kezdő és záró időpontja szerepel. Az 1910 előtt születettek esetében azonban még ilyen névjegyzék sem készült. Az I. világháborús veszteségi (halott, sebesült, fogoly) kartonok – ami fennmaradt belőlük – a bécsi Kriegsarchivban (Hadilevéltár) található. Ám ezekben csak név és alakulat, nem pedig település szerint lehet kutatni. A kitüntetési és veszteségi anyagban a személyes kutatás amúgy is nagyon nehéz, mert a kutatáshoz szükséges katalógusok mennyisége a kutatótermi elhelyezést nem teszi lehetővé. Ezért azokat az iratanyagok mellett a raktárakban tárolják, ahová a kutatók kizárólag levéltári felügyelet mellett léphetnek be. Több órás vagy több napos folyamatos kutatáshoz a levéltári felügyeletet nem tudják biztosítani. Tovább nehezíti a dolgot, hogy a 100 évvel ezelőtt alkalmazott, úgynevezett fonetikus rendszer miatt a névsor alapján összeállított cédulák között maga a keresés sem egyszerű.

Az első villágháború balatonfüredi emlékeiből rendezett kiállítás összeállításakor teljes, átfogó kutatásra részben a fentiek miatt nem került sor. A jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján a balatonfüredi járás vonatkozásában mindössze annyit sikerült megállapítani, hogy Felsőörsről 92 felsőörsi születésű, vagy ott lakó férfit vittek el az I. világháborúba. Az adatgyűjtés során közel 900 név került elő, akik a balatonfüredi járásból részt vettek a háborúban, de megismétlem: pontos adat arra nincs, hogy hányan vonultak be, és vettek részt a háborúban.

Nagyjából ugyanez a helyzet a hősi halottak vonatkozásában is. Az 1920-as években, amikor országszerte megkezdődött az I. világháborús hősi emlékművek felállítása, az egyes önkormányzatok a saját írásos (állami és egyházi anyakönyvek, özvegyek és árvák részére biztosított segélyek iratai) és szóbeli (családtagok, rokonok közlése) forrásaik alapján állították össze az elesettek névsorát, amely

aztán megörökítésre is került. Országos összesítés települések és név szerint nem készült. Az anyaggyűjtés során az is kiderült, hogy a meglevő nyilvántartások sem teljese az adatok felhasználhatóságát illetően. Ugyanis nem egy esetben a bejegyzés a néven, és a hősi halál megállapításának bejegyzésén kívül semmilyen felhasználható információt nem tartalmaz. Számos esetben a halál időpontját utólag, bíróilag állapították meg, illetve a bejegyzés csak nagy általánosságban állapította meg az elhalálozást, pl.: „Oroszországban”, vagy „orosz harctér”, stb. Ezek alapján elmondható, hogy a rendelkezésre álló adatok korántsem teljese. Viszont az anyaggyűjtés során néhány eddig nem ismert hősi halott adataira is sikerült rálelni, kiegészítve a meglevő listát. Ezek közé tartozik Sulyok Imre (Balatonfüred, 1873. augusztus 28. – Budapest, 1916. október 21.) százados is, az 52. gyalogezred 1/27. zászlóaljából, akit a kerepesi temetőben temettek el. Az ő neve – valószínűleg – azért maradt le az emlékműről, mert nem akadt – legalábbis Füreden már nem élt – hozzátartozója, aki felhívta volna rá az emlékműállítók figyelmét. Az adatgyűjtés során nagy segítséget jelentett az, hogy a cseh és az osztrák nemzeti könyvtár a náluk meglevő veszteségjelentéseket digitalizálta, és azokat az interneten elérhetővé tette. (<http://kramerius.nkp.cz/kramerius>). A kutatás – lehetőség szerint – tovább folytatódik, ehhez szívesen veszünk minden, a Helytörténeti Gyűjteményhez eljuttatott információt is. Idővel majd sikerül a most hiányzó adatokat is kipótolni. De tudomásul kell venni, hogy a lista valószínűleg sajnos sosem lesz teljes.

Befejezésül az alábbiakban az egyik füredi hősi halott részletes életrajzát olvashatják.

Segesdy Miklós (Balatonfüred, 1886. február 27. – Budapest, 1918. május 14.) százados. Segesdy Miklós balatonfüredi református esperes és Segesdy Ida fia. A veszprémi iskola (gimnázium) befejezése után 1900 és 1900 között tandíjmentesen a soproni honvéd főreáliskolát végezte el. Pápán érettségizett le, majd 1903 és 1906 között a honvéd Ludovika Akadémián tanult. 1906. augusztus 18-án avatták hadnaggyá. 1906 és 1909 között Pécsen, a 19. honvéd gyalogezrednél teljesített szolgálatot. 1909. október 10-től áthelyezték Veszprémbe, a 17. honvéd gyalogezredhez (a 17. honvéd gyalogezred székesfehérvári alakulat volt, de a 3., és 4. zászlóaljának állomáshelye Veszprémbe volt). Novemberben megnősült Füreden, Szabó Juliannával kötött házasságot. 1910. október 10-től a 4. zászlóalj segédtsz-

je lett (Az alakulat parancsnoka ekkor Vukovic János őrnagy). 1910. október 1-jén főhadnaggyá léptették elő. 1912–1913 folyamán a magyar királyi honvédségnél végrehajtott átszervezések következtében – az ezredek ekkortól nem négy, hanem három zászlóaljából álltak – a 17. honvéd gyalogezred Veszprémben állomásozó két zászlóalja átkerült az 1913. február 8-án megalakult veszprémi 31. honvéd gyalogezredhez. Segesdy Miklóst 1913. március 1-jével áthelyezték a 31. (veszprémi) honvéd gyalogezredhez, március 2-től az 1. zászlóalj segéd- és fegyver(zeti) tisztjévé nevezték ki. A világháború kitörése már a 15. (Trencsén) honvéd gyalogezrednél találta, ahol 1914. július 15-től szeptember 1-jéig a 3. század parancsnoka volt. A mozgósítás és felvonulás után egységével az orosz fronton, az 1. osztrák-magyar hadsereg kötelékében, a Lublin felé irányuló támadásban vett részt. A Krasnik környéki harcok során augusztus 14-én, miután százada az ellenséges tüzérségi tűzben meghátrált, századát megállította, újrendezte és halált megvető személyes példamutatással sikeres támadásra vezette. 27-én Tarnow-nál a támadó orosz gyalogság már a tüzérséget fenyegette. Segesdy főhadnagy a tüzérségi fedezetet ellátó gyalogosegység parancsnokaként a fél századdal megtámadta az ellenséges gyalogságot, azt megállította, és visszavonulásra kényszerítette. Eközben többször súlyosan megsérült (baloldali mellkaslövést kapott, a bal csípője és a baloldali hashártyája srapneltől, továbbá jobb dobhártyája – légnyomástól – megsérült). A halotti anyakönyv és a kórházi jelentések alapján megállapítható, hogy a dobhártyasérüléséből később kialakuló gennyes kö-

zépfülguyulladás döntő szerepet játszott 1918 májusában bekövetkezett halálában). 1914. szeptember 3-ától október 1-jéig a budapesti egyetemi II. számú klinikán, majd október 1-jétől november 1-jéig a balatonfüredi tartalék kórházban kezelték. 1914. november 1-jétől 1915. június 15-ig a 15. honvéd pótzászlóalj egyéves önkéntes iskola parancsnoka, és legénységi közétkeztetési bizottság elnöke volt, mindeközben a trencsényi tartalék kórházban kezelték sérüléseit. 1915. március 1-jével századosnak léptették elő, továbbá időközben az 1914 augusztusában a fronton tanúsított magatartása alapján megkapta a III. osztályú katonai érdemkeresztet. Ehhez később megkapta a hadidíszítményt és a kardokat is. Valószínűleg egészségügyi állapotára való tekintettel 1915. június 15-én áthelyezték a honvédelmi minisztérium 4/a osztályához fogalmazó tisztnek, de továbbra is a 15. honvéd gyalogezred állományában maradt. Ettől kezdve közel három évig Budapesten szolgált. 1916 nyarán egészségi állapota tovább romolhatott, mert ettől kezdve folyamatosan a fővárosi katonai kórházakban (Nádor utcai, Andrássy utcai hadikórház, továbbá a Zita királyné honvéd kórház) kellett részt vennie kezeléseken és felülvizsgálatokon. A zárójelentések tanúsága szerint csapat- szolgálatra nem, de irodai szolgálatra alkalmasnak találták. 1918. május 14-én hunyt el. Földi porhüvelyét 1918. május 16-án Budapestről Balatonfüredre szállították, majd a Bajcsy-Zsilinkszky utcai református temetőben, a családi sírboltban helyezték végső nyugalomra május 17-én. Segesdy Miklósról jelenlegi ismereteink szerint semmilyen ábrázolás nem maradt fenn. Gyermeke nem született.

Forrás:

- Tinódi Varga Sándor (szerk.): Budapest volt házi ezredének a cs. és kir. 32. gyalogezrednek története (1741 – 1918). Budapest, 1930.
- vitéz Szepessy Aladár (öszeáll.): A nagykanizsai báró Szurmay Sándor m. kir. 20-ik honvéd gyalogezred története a világháborúban. Sopron, 1931.
- vitéz Herczegh Géza: A m. kir. veszprémi 31. honvéd gyalogezred, a 31., 46. és a 79. honvéd menet zászlóaljak, valamint a 31/1. népfelkelő zászlóalj története, Cegléd, 1936.
- Sipos Gyula (szerk.): A m. kir. székesfehérvári 17-ik honvéd gyalog- és népfelkelőezredek története. Székesfehérvár, 1938.
- A volt magyar királyi pécsi 19. honvéd gyalogezred és alakulatainak: A 19./IV. (fiumei) zászlóalj, a 309. honvéd gyalogezred, a 19. népfelkelő ezred, a 19./IV. népfelkelő zászlóalj és a 19./VIII. népfelkelő zászlóalj története. Szerkesztőbizottság: Kovács Károly, Világhy László Sillay Jenő, vitéz Magyary-Kossa Béla, Decleva Zoltán; összeállította: Légrády Elek. Pécs, 1938.
- Ajtay Endre [et al.]: A magyar gyalogság: A magyar gyalogos katona története. Budapest, 1939.
- Farkas Márton – Józsa Antal: Az első világháború és a forradalmak képei. Budapest, 1977.
- Galántai József: Az első világháború. 2. kiad. Budapest. 1988.
- Tóth Sándor (szerk.): Magyarország hadtörténete. II. kötet. Budapest, 1985.
- Segesdy Miklós személyi anyaga – eredetije a Magyar Hadtörténeti Levéltár és Múzeumban.
- Segesdy Miklós kitüntetési javaslata – eredetije a bécsi Kriegsarchivban.
- Balatonfüredi Hírlap 1914. augusztus és 1915. január közötti számai.

Alkalmazás a háboruban (időrend szerint)					
Leírandó által töltendő ki					
től..... ig.....	Szolgálati alkalmazás (parancsnokság, csapat, szolgálati állás)	Az alközetek, hadműveletek és nagyobb teljesítmények felsoro- lása, melyekben ezen alkalmá- zásban résztvevő	Előjárók ezen szol- gálati viszony ideje alatt (különös fegyver- tények szemlélve)	Schetsülések, beteg- ségek, mely egészségügyi intézetekben, sza- badságok, lol	
12.	1914. Július 15. től - 1914. 12/1. ig	15. honvéd gyalogosered 3. tábori század parancsnoka	Morgovits, felvonulási és előnyomulás Krasnik felé. Andrejow. Modlybor- zice - Polichua körüli kiszáradások (Krasnik elő- csata)	Stakál Pál őrnagy Kisparnok, dománai Dománai Krasnik erőd erődparnok	
	1914. 12/3. től 1914. 11. ig		Tawanna, Forwardow Raskowicz-csata	Leitoy őrnagy erődparnok, a hadrendi ki- vezetés parnok.	Felső oldali del- kötés legnyom Közelkerékben vélőszakadás, szűcsök közt Krasnikben állan- dó gáncsok felgy Baloldali mell- lővés. 3 borda- törés. Közelkerék nyomel Körs. kasszátja sevítés.
	1914. 11/3. től 1914. 11. ig				Bozseki egyetemen II. sz. Klinikus kate- drák alatt.
	1914. 11/1. től - 1915. 11/1. ig	15. honvéd póttilj. e. ö. iskola parancs- nok és legényegyi köz- vetleni katonai oktató		Jur. Sora erőd póttilj. parnok.	Franciai cs. és kín. had. katonai tan. kerék alatt
1915. VI. 15. től	Fogalmazó tiszt a honvédelmi minisztérium 4/a. osztályában.		Mimuch Sándor vkt. alerőd		

13. A leírandó aláírása, mellyel az általa bejegyzett adatok helyességéért szavatol:

Szegedy Miklós